Simonas Sprindys

II Pasaulinio karo vokiečių karių kapavietė Mingėliuose

2016 m. lapkričio mėnesį Mingėlių kaime (Šiaulių r., Bubių sen.) vyko II Pasaulinio karo vokiečių karių kapinių (UK 4529) archeologiniai tyrimai – palaikų ekshumacija. Darbai vykdyti remiantis Lietuvos ir Vokietijos Federacinės Respublikos 1996 m. sutartimi „Dėl vokiečių karių kapų priežiūros Lietuvos Respublikoje“, kurioje Lietuva įsipareigoja perkelti vokiečių karių palaikus iš neprižiūrimų palaidojimo vietų į oficialias karių kapines.

Ištirta viena 9,2x2,4–2,6 m dydžio perkasa – 23 m^2 plotas. Pasiekus įžemį, maždaug H_{abs} 108,00 m aukštyje, išryškėjo 8,4 m ilgio ir 1,8–2 m pločio duobė – 32 II Pasaulinio karo Vokietijos karių masinis kapas (1 pav.).

Individai sulaidoti vienas ant kito, galvomis orientuoti į V (2–3 pav.). Visų 32 individų palaikai ekshumuoti, atlikta jų antropologinė analizė (ją atliko VDK Rytų Europos regiono ekshumavimo specialistas Thomasas Schockas ir VU IF studentė Ingrida Čičiurkaitė). Paaiškėjo, kad palaikai yra 17–45 m. amžiaus vyrų, o didžiausią dalį sudaro 20–30 m. amžiaus individai (19 iš 32).

1 pav. Perkasos planas su skirtingomis spalvomis pažymėtais įvairiuose lygiuose palaidotais individais. A. Akuocko brėž.

Fig. 1. A plan of the trench with the individuals buried at different levels marked with different colours.

2 pav. Bendras perkasos ir kapo duobės vaizdas iš Š. D. Antropikaitės nuotr.

Fig. 2. The general view of the trench and grave pits, as seen from the N.

Skeletuose fiksuoti su dideliu fiziniu krūviu susiję pakitimai, taip pat įvairių kaulų lūžių atvejai. Pastarieji aptikti 24 individų skeletuose: 10 – kaukolių ir veidinės dalies perimortalinių lūžių atvejų, 12 – kojų, 6 – rankų, 2 – raktikaulių. 12 karių palaikuose aptikti sužalojimai: 4 skeveldrinių sužeidimų, 4 šūvių (3 kaukolėse, 1 raktikaulyje), 4 žaizdų atvejai. Liudininkų duomenimis, kapavietėje palaidotų karių palaikai buvo surinkti iš apylinkėse vykusių mūšių vietų. Galima manyti, kad lūžiai ir sužeidimai atsirado artilerinių apšaudymų ar mūšių metu. Tai liudija didelį mūšių intensyvumą ir ginkluotės pajėgumą.

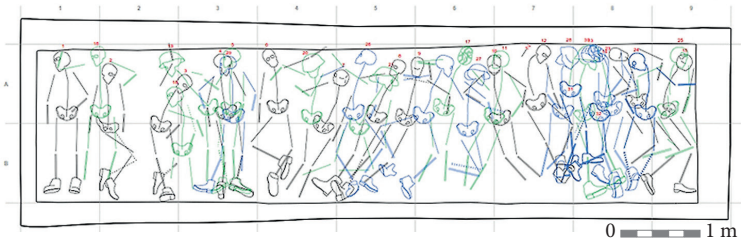

Remiantis istoriniais duomenimis, galima teigti, kad Mingėlių kaime galėjo būti palaidoti Kuršėnų apylinkėse kovoję „Didžiosios Vokietijos“ divizijos kariai. Tai patvirtina ir kai kurie radiniai: tankisto uniformos apykaklės ženkleliai, individo 26 žetonas su įrašu „Pz.Gren“, kuris iššifruojamas kaip motorizuotieji pėstininkai (vok. *Panzergrenadier*).

Dauguma karių buvo laidojami su uniformomis, batais ir šalmais, todėl didžiąją dalį radinių sudaro apranga ir ekipuotė (amuniciniai diržai, krepšiai ir dėklai, šalmai, dujokaukės ir panašiai) ar jų detalės. Be jų, tyrimų metu aptikta ginkluotės (Martin A. Bascaran, 7.65 kalibro pistoletas, durklai, įvairaus kalibro šaudmenys, granatos detonatorius ir kt.) ir jos dalių bei asmeninių karių daiktų (žiedų, rašiklių, piniginių, pakabukų) (4–5 pav.). Vienas išskirtiniausių radinių yra Morzės kodo raktas su gamintojo logotipu ir įrašu „TKP“ (6 pav.).

Tik 8 iš 32 individų turėjo identifikacinius žetonus. Visi jie buvo neperlaužti. Tai reiškia, jog liudininkų duomenys apie sugrįžusius vokiečių karius, kurie atsikasė duobę ir perlaužė žetonus, buvo klaidingi. Gali būti, jog vokiečiai išsikasė kapavietę ir surinko neperlaužtus žetonus (dėl palaidotųjų audinių puvimo surinko neatidžiai ir 8 paliko), tačiau tai Vermachtui nebūdinga. Gali būti, kad daugumą žetonų nuo žuvusiųjų nuėmė patys vietiniai prieš juos palaidodami.

Apie tai, kad vietiniai žmonės, kurie laidojo karius, galėjo apiplėšti žuvusiuosius, galima spręsti ir iš piniginės, rastos prie individo 26. Pastaroji buvo išversta vidine puse į išorę. Tai leidžia manyti, kad ji buvo ištraukta, patikrinta ir tiesiog įmesta į kapo duobę.

Individas 12 turėjo vieną aukščiausių Trečiojo reicho karinių apdovanojimų – I laipsnio „Geležinį kryžių“ (7 pav.). Kad gautų tokį apdovanojimą, karys turėjo pasižymėti ypatinga

3 pav. Bendras individų 28, 30–32 vaizdas. S. Sprindžio nuotr.

Fig. 3. The general view of individuals 28 and 30–32.

0 5 cm

4 pav. Užrašų knygutė su rašikliu ir pieštukais, rasta prie individo 3. U. Bandzevičiaus nuotr.

Fig. 4. A notebook with a pen and pencils that was found near individual 3.

0 2 cm

5 pav. Pakabutis, rastas prie individo 23. U. Bandzevičiaus nuotr.

Fig. 5. The pendant found near individual 23.

drąsa mūšio metu. Šis apdovanojimas gali padėti identifikuoti individą 12.

Tyrimų metu aptikti 4 apdovanojimai „Už sužeidimą“ (individai 12–14, 17), taip pat apdovanojimas „Už artimą kovą“ (individas 8) leidžia manyti, kad dalinyje tarnavę kariai jau turėjo sukaupę nemažai mūšių patirties.

Panašu, jog kariai patirtį kaupė ne tik kovose su Tarybų Sąjunga. Jie turėjo monetų iš Vokietijos, Prancūzijos, Rumunijos, Čekoslovakijos, Jugoslavijos, Vengrijos ir Tarybų Sąjungos (8 pav.). Matyt, jiems (bent daliai palaidotųjų) teko kariauti abiejuose frontuose, o Rytų fronte, prieš atvykdami kovoti prieš TSRS, kariavo ir Balkanuose. Tai patvirtina hipotezę, kad palaidotieji priklausė „Didžiosios Vokietijos“ divizijai, kuri į Pabaltįjį atvyko būtent iš karo veiksmų Rumunijoje.

Karių palaikai bus perlaidoti Kauno Aukštųjų Šančių karių kapinėse, kartu bus perlaidotos kapuose aptiktos prastai išlikusios aprangos ir ekipuotės liekanos. Geresnės būklės ekipuotės ir ginkluotės fragmentai bei asmeniniai daiktai, neturintys reikšmės karių tapatybei nustatyti ar neturintys simbolinės reikšmės karių artimiesiems, perduoti ŠAM. Radiniai, galintys padėti identifikuoti žuvusiuosius arba turintys simbolinę reikšmę karių palikuonims, bus perduoti VDK.

0 5 cm

6 pav. Morzės kodo raktas, aptiktas prie individo 2. U. Bandzevičiaus nuotr.

Fig. 6. The Morse code key found near individual 2.

0 5 cm

7 pav. I laipsnio „Geležinis kryžius“: kairėje – rastas prie individo 12, dešinėje – tikras vaizdas. S. Sprindžio nuotr.

Fig. 7. An Iron Cross, first class: left – in situ near individual 12, right – after removal.

8 pav. Piniginės, rastos prie individo 27, turinys. U. Bandzevičiaus nuotr.

Fig. 8. The contents of the purse found near individual 27.

0 3 cm

The Burial Site of Second World War German Soldiers in Mingėliai

In 2016, an investigation–exhumation was conducted at the cemetery for Second World War German soldiers in Mingėliai village (Šiauliai District). One 9.2 x 2.4–2.6 trench (23 m^2) was excavated. The remains of 32 Wehrmacht soldiers were exhumed from a mass grave (Figs. 1–3). All of the remains belonged to 17–45 year-old males. Changes connected

with heavy physical loads were recorded in the skeletons as well as various bone fractures and lesions, which had probably been incurred during fighting. Uniform elements, gear, weaponry, personal military items, medals, and eight identification tags were found during the investigation (Figs. 4–8). The soldiers' remains will be reburied in Aukštieji Šančiai Military Cemetery in Kaunas.

Gintautas Vėlius

Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės Vytauto tėvūnijos štabo bunkeris

Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės Vytauto tėvūnijos štabo bunkeris (UK 29602) (Varėnos r., Vydenių sen., Palkabalio kaimas) buvo įrengtas Palkabalio miške, 2,9 km į ŠV nuo Palkabalio kaimo, 6,6 km į P nuo Varėnos miesto. Šiame bunkeryje 1949 m. sausio 26 d. kautynėse su MGB Varėnos apskrities skyriaus operatyvine grupe žuvo Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės Vytauto tėvūnijos štabo partizanai: Adolfas Baublys–*Merkys*, Marija Budėnaitė–*Birutė*, Petras Jezukevičius–*Profesorius*, Adelė Čenytė–*Kairevičienė*, Jonas Kairevičius–*Liepa*, Pranas Kibirkštis–*Lizdeika*, Zigmas Mačionis–*Sukilėlis*, Mykolas Navickas–*Naujalis*, Vladas Novikevičius–*Audra* ir Marija Vaisietaitė.

Dar 1944 m. rudenį Perlojos miestelio ir gretimų kaimų vyrai ėmė ginkluotis ir telktis į būrį, kuriam vadovavo buvęs policijos nuovados viršininkas Adolfas Baublys–*Merkys*. Jo slapyvardžiu buvo pavadintas Perlojos partizanų būrys. 1945 m. vasarą Merkio būrys įsijungė į pulkininko leitenanto Juozo Vitkaus Kazimieraičio įkurtą Dzūkų grupę, o nuo 1946 m. gegužės mėnesio – į sudarytą Dainavos partizanų apygardą, apjungusią visoje Dzūkijoje veikiančius partizanų dalinius. 1947–1948 m. galutinai susiformavo apygardos karinė teritorinė struktūra. Apygardą sudarė rinktinės, rinktines – grupės (1949 m. pavadintos tėvūnijomis), grupes – būriai, būrius – skyriai. Merkio rinktinėje (1947 m. pavadinta Kazimieraičio vardu) Didžiojo Lietuvos kunigaikščio (DLK) Vytauto grupėje (1949 m. pavadinta tėvūnija) veikusiame Merkio būryje buvo apie 30 partizanų. 1948 m. pavasarį Merkio būrio partizanai įsirengė erdvų žeminės tipo bunkerį, kuriame galėjo gyventi iki keliolikos kovotojų. Vieta buvo parinkta apgalvotai, kad partizanai turėtų galimybę gintis ir pasitraukti iš apsupties. Šiame bunkeryje įsikūrė DLK Vytauto tėvūnijos vadavietė. Vėliau Varėnos čekistai raporte MGB vadovybei stebėjosi, kaip kelių šimtų kareivių grandinė, 1948 m. gruodį šukavusi šį mišką, galėjo nepastebėti tokio bunkerio (*LYA*, f. K–1, a. 3, b. 1844, l. 13–14).

MGB užverbuotas šio bunkerio globėjas, ryšininkas agentas Kirvis 1949 m. sausio 24 d. sutiko parodyti partizanų slėptuvę, kurioje buvo ir jo brolis. MGB ataskaitiniuose dokumentuose informacijos apie bunkerio puolimą yra nedaug, pateikiame tiesioginį vertimą: „Bunkerį turėjo parodyti „Kirvis". Operaciją nuspręsta vykdyti 6 valandą ryto 26 sausio, nes tokiu metu bunkerio niekas nesaugojo, kas leido prieiti prie jo nepastebėtiems ir blokuoti. Sausio 26, apie 7 ryto agentas Kirvis mums parodė bunkerį, po ko jis buvo blokuotas, o šiek tiek vėliau jame buvę banditai buvo sušaudyti išbėgantys iš bunkerio. Operacijos metu nužudyti 9 banditai, vienas paimtas gyvas. Tarp nužudytų ir paimtų gyvais atpažinti (...) paimta: 3 šautuvai, 4 automatai, 6 pistoletai, 86 šoviniai, rašymo mašinėlė, daug korespondencijos." (*LYA*, f. K–1, a. 3, b. 1845, l. 16–17).